

Vizkelety András

II. RÁKÓCZI FERENC ELMÉLKEDÉSEIRŐL KÉSZÜLT EGYHÁZI CENZORI JELENTÉSEK

Ma már kétségtelen, hogy a tollforgató Rákóczi Ferenc nem halvány, elmosódott visszfénye, hanem elválaszthatatlan, lényegében azonos párja a kardforgató vezérlő fejedelemnek.¹ A kettő egyszerre született. A nemzeti szabadságharcnak éppúgy, mint minden társadalmi megmozdulásnak, a mozgósítás érdekében szellemi fegyverekre is szüksége volt, s Rákóczi rendkívüli tetteire, amely még katonái egyenruhájának tervezésére is kiterjedt, ezt a területet is hatókörébe vonta. Rőpiratai, szónoklatai, levelezése, hadtudományi munkái, sőt a kuruc vitézek számára fogalmazott imádságai is mind a nemzet felszabadításának nagy célját szolgálták.²

A bujdosó fejedelem franciországi száműzetésében sem hagyott fel a reménnyel, hogy a szabadságharc folytatásához még egyszer kedvező konstelláció állhat be az európai politikában. Erre a — bár minden reális alapot nélkülöző, de remények és kétségek közt hányódva buzgón folytatott diplomáciai tevékenységre mutat rá Rákóczinak Filippus Antonius Guallerius bíborossal folytatott levelezése 1714 és 1719 között, tehát még grosboisi magányának idején is.³

Érdekes fényt vetnek ezek a levelek Rákóczi késői műveinek egyik sugalmazó tényezőjére: vallásosságára is. Vallási érdeklődésének fokozódása, a megváltás és a kegyelem titkaiba való elmélyedése még kolostori visszavonultságában sem gátolta aktuális politikai kérdésekkel való foglalkozását, sőt hazája és népe érdekében tett meg-megújuló próbálkozásait vallásos motívumokkal táplálta. A fejedelem a szabadságharc szervezése és vezetése közben is — mint korának fia — mélyen vallásos volt, de a fegyveres felkelés leverése után, életének ebben a második, gyakran egyoldalúan, passzívan értelmezett „vallásos” korszakában sem szűnt meg a haza sorsának jobbrafordulásán munkálkodni, amíg erre bármilyen csekély remény is mutatkozott.

Rákóczinak a francia vallásos élet janzenista formájához való közeledése tehát nem vehető apolitikus magatartásnak. A meggyűlölt „világi élet”, melytől távol igyekezett tartani magát, elsősorban a Napkirály léha, korrupt udvarára vonatkozik.⁴ Hogy a janzenizmus nemcsak eretnekséget, a pápai tekintély elleni támadást, hanem egyben polgári oppozíciót is jelentett az arisztokráciával szemben, arra mind Tolnai Gábor, mind Zolnai Béla elegendően rámutatott.⁵ Későbbi, nagyrészt Törökországban írt, kifejezetten vallásos műveinek értékelésében tehát ezt sem szabad figyelmen kívül hagyni.

A közölt szövegek megértéséhez szükséges, hogy röviden ismertessük a janzenizmus tanítását, melynek summáját Cornelius Jansenius fektette le 1640-ben Augustinus c. munkájában.⁶ Lényegében — a tomista-molinista kegyelemtannal kívánván szakítani — felelevenítette a skolasztikától szerinte elhallgatott és félreértett ágostoni tanokat. Pessimista teológiájának kialakításában Bajust⁷ követte: A bűnbeesés által az emberi akarat már nem szabad, hanem a concupiscentia (a rosszra való vágy) és a kegyelem között hányódva a mindenkori erősebb tényező felé hajlik. A hatékony kegyelemnek (gratia efficax) tehát az akarat nem állhat ellen, így az ember üdvössége egyedül Isten végzésétől, nem pedig az akarat közreműködésétől függ.

Erkölcstanában a nemesség gyönyöröket és pillanatnyi előnyöket kergető életével szemben a gyakorlati kereszténység szigorúbb, rigorista felfogását sürgette. Minden cselekedet rossz,

¹ TOLNAI GÁBOR: Rákóczi Ferenc az író. Előadás a Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály 1953. okt. 19-én tartott felolvasó ülésén. Osztályközlemények (1953).

² Tolnai Gábor előadásán kívül, ZOLNAI BÉLA: II. Rákóczi Ferenc. Bp. 1942.

³ KÖPECZI BÉLA: Politique et jansenisme. Acta Historica. (1958). 1–2. sz. 153–172.

⁴ VÖ. SZEKFI GYULA: A száműzött Rákóczi. Bp. 1913. 34.

⁵ TOLNAI GÁBOR i. m. ZOLNAI BÉLA: Megjegyzések a Rákóczi-kérdéshez. Irodalomtörténet (1957) 1. sz. 1–6.

⁶ A mű teljes címe: Augustinus, seu doctrina sancti Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina adversus Pelagianos et Masilienses.

⁷ Michael Bajus (De Bay) 1513–1589. Tanítását halála előtt visszavonta.

melyet nem egyedül a tiszta istenszeretet vezérel, az erről való bizonyosságot pedig a kiválasztottsággal járó felsőbbrendűség tudata adja meg. Ez a dogmatikai rendszer, a hierarchia és a születési arisztokrácia elleni burkoltabb vagy nyíltabb támadás már 1640-ben és 1642-ben kihívta az első elítélő pápai bullákat. A janzenisták színelvételük magukat az egyház fő szavának, valójában azonban továbbra is ragaszkodtak elméletükhöz és gyakorlatukhoz. 1701-ben Quesnel könyve nyomán⁸ újból kitört a viszály, melynek XI. Kelemen két bullával igyekezett véget vetni (Vineam Domini, 1705; Unigenitus, 1713). Hosszas huzavona és küzdelem után a janzenizmus a gallikanista nemzeti mozgalomba olvadt bele, s az egyházi tekintély lazításával és a képmutató erkölcsiség bírálatával a francia felvilágosodás útját egyengette. A nagy forradalom idején, a „Constitution civile du Clergé” létrehozásában nagy szerepe volt a janzenistáknak.⁹

Rákóczi a tanítással megismerkedvén, 1716-ban a janzenizmus egyik fő fellegvárába, a grosboisi kamalduli kolostorba költözött, gondosan tanulmányozta a janzenista szerzőket, részt vett a szerzetesek szigorú életrendjében és haláláig összekötöttségben állt velük.¹⁰

A közlésre kerülő szöveg Zolnai Béla szívessége folytán került hozzám, aki 1925 augusztusában, a troyes-i városi könyvtárban végzett kutatásai során egy iratsomóban (Mss. lat. 2146.) két másik Rákóczira vonatkozó kézirattal együtt bukkant rá a cenzori jelentésekre.¹¹ A könyvtár katalógusában egyik kézirat sem volt feltüntetve. Zolnai Béla figyelmeztette erre a körülményre a könyvtár igazgatóját, és a társaságában levő Kelényi B. Ottó bencés teológus másolatot készített a jelentésekről, amely a jelen közleménynek alapja. Azóta a troyes-i könyvtár a Történettudományi Intézet és a francia követség kérdéseire azt a választ adta, hogy a kéziratok a könyvtárban nem találhatók.¹²

A cenzori jelentések keletkezési körülményei ismeretesek. Maga Rákóczi írja Vallomásában,¹³ hogy néhány kéziratát 1719-ben a konstantinápolyi apostoli vikáriushoz nyújtotta be bírálatra, s a vikárius ezt két cenzornak adta ki.

Az A) jelzésű kézirat kevésbé gondos munka. Írója — egy dominikánus szerzetes¹⁴ — úgy látszik barátságosabb kapcsolatban állt a vikáriussal, nagyobb vonalakban bírálja a művet, és a textusról becslő szavai is vannak. A kézirat csonkán maradt fenn, csak a megbírált mű 19. lapjáig tartanak a megjegyzések.

A másik, terjedelmesebb, B) jelzésű jelentés hivatalosabb hangot üt meg. A bírálat 1719 márc. 20-án Perában készült, szerzője Franciscus de Taurino ferences prefektus. A cenzor nagy gyanakvással, sőt értetlenséggel nyúl a műhöz. Az elébe adott szöveget teológiai traktátusként kezeli, Rákóczi bensőséges, átélt, lírai szárnyalású sorait az egyházatyák, a zsinati határozatok és a pápai bullák kánonja mellé állítja. Rákóczi stílusa idegen számára, nem érti pl. ezt a mondatot: *töröld ki őt az élet könyvéből*, s a hasonlóan mögött álló kézenfekvő „meghalni” jelentés helyett a Titkos Jelenésekben szereplő „élet könyvére” gondol. — Mindkét bírálat a művet sok pontban, főképpen a kegyelemtanban és a christológiában hibáztatja.

Nem dönthető el pontosan, hogy a bírálatok Rákóczi melyik művére vonatkoznak. Zolnai Béla úgy véli, hogy a kárhozottat tételek a Vallomások valamelyik elmékedő betétjéből valók.¹⁵ A pontos összevetés azonban negatív eredménnyel járt: az idézett sorok nem szerepelnek a Vallomásokban, legalább is annak ráncmaradt formájában. A két jelentés két külön műről vagy ugyanannak a munkának két önálló részéről készülhetett, különben lehetetlen volna, hogy a két kézirat által éltelt tételek között egy azonos sem akad. Egyetlen kapocs a két jelentés között az A) kézirat 2. pontja és a B) kézirat 4. pontja. (*A hit erénye a bünt is kioltja*, ill.: *Ellenkezőleg pedig a hit fényét a bűn azonnal kioltja*.) A két mondat mintha egymás után következett volna, s a két cenzor a tétel más-más részét kárhoztatná. A két megbírált mű azonosságára vonatkozó döntő következtetést azonban ebből még nem lehet levonni.

A B) kézirat szerzője szerint a megbírálandó mű címe: Soliloquia in forma meditationum adventus Domini diebus, hasonló tehát, mint a Vallomások két másik elmékedő betétjének címe (Meditationes in forma soliloquiorum de mysterio reparationis naturae humanae per Adam, ill. In nocte nativitatis Domini meditatio in forma soliloquiorum super evangelium Luc. secundum, amely szintén 1719-ben készült). Felosztása azonban más: fejezetekre és paragra-

⁸ Pascasius Quesnel 1694-ben kiadta az Újszövetség francia fordítását janzenista szellemű jegyzetekkel.

⁹ E. PRÉOLIN: Les jansenistes du XVIIIe siècle et la Constitution civile du Clergé, Paris 1929.

¹⁰ Bővebben l. ZOLNAI BÉLA munkáit: A janzenista Rákóczi. Szeged 1927. A janzenizmus kutatása Közép-Európában. Kolozsvár 1944. Ungarn und die Erforschung des Jansenismus. Deutsch-slawische Wechselseitigkeiten in sieben Jahrhunderten c. kötetben. Berlin 1959. 107–156. és EMILE PILLIAS: Études sur François II. Rákóczi, prince de Transylvanie. Paris 1939. 111–124. (Rákóczi aux camaldules de Grosbois.)

¹¹ ZOLNAI: A janzenista Rákóczi. 16.

¹² A történetekről ZOLNAI BÉLA volt szíves engem tájékoztatni, felvilágosításaiért ezúton is köszönetet mondok.

¹³ II. Rákóczi Ferenc önéletrajza. Bp. 1876. (továbbiakban: Vallomások) — 318.

¹⁴ Vallomások. Uo.

¹⁵ ZOLNAI: A janzenista Rákóczi. 16.

fusokra oszlik. Rákóczi későbbi kijelentései alapján,¹⁶ melyek szerint a megbírált részek a Vallomásokból valók, arra kell gondolnunk, hogy a részek eredetileg a Vallomások számára készültek, a cenzúra után azonban Rákóczi kiemelte őket a kéziratból és talán meg is semmisítette, legalábbis a többi kiadatlan troyes-i kézirat között sem szerepel.¹⁷

Rákóczit az ítélet érzékenyen érintette. Vallomásaiban több helyen keserűen emlékezik meg a cenzorok rövidlátásáról és rosszakaratáról, és igazát nyilvánosan, vitáiratban készül megvédeni.¹⁸ Nem érzi magát bűnösnek, amit írt, „szíve egyszerűségében” írta, de a rosszündulat félremagyarázta szavait. Az egyházhoz mind a Vallomások végén, mind végrendeletében hűnek vallja magát. Egyik kiadatlan munkájában is említi az esetet, megjegyezve, hogy a cenzúra kézhezvétele után két éven át pihentette a tollat.¹⁹ A Vallomásoknak a bírálat után készült részeiben Rákóczi stílusában is érezhető a megtorpanás. Vigyáz, nehogy ismét kiterjeszkedjen az emberi természet és a kegyelem viszonyának tárgyalására; a janzenizmusnak e téren megnyilvánuló pesszimizmusát csak általánosabb kifejezésekből érezhetjük (Vallomások 367. l.) Sőt vannak helyek, ahol már kifejezetten ellenkezőjét állítja a kifogásolt tételeknek. A Vallomások 368. lapján találjuk: „...hinc apparatus error illorum, qui animam hominis propriam divinitatis tuae portionem asserunt”. A B.) kézirat 9. tételének végén pedig ez áll: „...spiritus hominis, qui portio divinitatis suae est.” Egymás után találjuk az olyan kijelentéseket, melyekkel tollát visszarántja, szavai áradásának gátat vet: „Sed non audeo... me extendere in consideratione horum... ne me aliquid proferre contingat, quod sanae doctrinae repugnet” — idézi csaknem szóról szóra a cenzor szavait (Vallomások, 369. l.). Másutt a kiválasztottak öntudatával hivatkozik Isten közvetlen megvilágosítására, amely a gyermekeknek és nem a bölcseneknek jut osztályrészül.²⁰ Alább az apollinaristák és más eretnekek tanait kárhoztatja, mintha csak ezzel is a maga egyházhűségét akarná bizonyítani. (Vallomások, 370, 372. l.).

Későbbi kéziratok munkáiban már szakít a közvetlen, személyes élmények nyomán fakadó hanggal, és csak szentírásmagyarázatokat ír. Írói tevékenységének témabeli leszűkülésében és stilisztikai elszíntelenedésében a türelmetlen cenzúrának tehát kimutatható szerepe volt.

Az elveszett Rákóczi-művekből a cenzoroktól idézett részek és a velük kapcsolatos bírálatok nyomán pontos képet nyerünk Rákóczi janzenizmusának dogmatikai tartalmáról. A kifogásolt tételek között megtaláljuk a janzenista tanítás legfőbb pontjait: az emberi természet gyenge és gonosz, ennek következtében az ember menthetetlenül elbukik (A) kézirat 1. pontja), hacsaknem a gratia efficax közbe nem lép (B) 12, B) 13, B) 16, B) 17.), melytől az emberi akarat romlottsága semmivé foszlik. Pesszimizmusában oly messze megy, hogy a világot a sátán birodalmaként tünteti fel (A) 3, A) 18.). Ez már nem janzenizmus, hanem — amint a cenzor is megjegyzi — manicheizmus. Csak a hit és a szeretet által közeledhet az ember Istenhez, mert különben minden cselekedetét megfertőzi az önszeretet (A) 2, B) 3, B) 5, B) 6, B) 8, B) 11.). Ezért foglal állást Rákóczi — a janzenista gyakorlatnak megfelelően — a gyakori szentáldozás ellen (A) 6.). A test már önmagában is bűnt jelent, vallja (B) 10, B) 15), de ebből nem a janzenista kolostorok életére jellemző önsanyargatásra hajlamos rigorista gyakorlatot vezeti le, hanem inkább Krisztus példájára hivatkozva, az önostorozás, vezeklővő viselés stb. mellett foglal állást (B) 9.). Ezt a véleményt ugyan Rákóczi az idézet szerint másoknak tulajdonítja, de a cenzor kritikájából arra következtethetünk, hogy a szerző maga is csatlakozott ehhez a nézethez.

Mélyen bevilágít a nagy nemzeti vállalkozás kudarca miatt gyötrődő fejedelem lelkébe egy kis megjegyzés, melyre a cenzor — természetesen más vonatkozásban — szintén felfigyelt: *Bár Krisztus csodákat vitt végbe előttünk, megsem térítette meg a világot és a zsidókat*, (B) 14.). Krisztus ügyének igazságát, mely a vele szemben felsorakozott hazai maradi és római gyarmatosító erőkkel szemben elbukott, nem véletlenül állítja maga elé a száműzött hasonló érzéssel, mint amilyenből Madách Mózes-drámája fakad.

A kézhez kapott másolatok számos több helyen pontatlanok; hibás, félreértett olvasatokon alapulnak. A közölt szövegbe ilyenkor a kikövetkeztethető helyes szavakat vettem be, és az értelmet zavaró elírások a jegyzetben kaptak helyet. Ezenkívül még helyenként, ahol az értelem ezt megkívánta, alkalmaztam a megfelelő interpunkciós jeleket. A jegyzetek csak a szöveg épességét érintő kérdésekre, a közölt idézetek pontos helyének feltüntetésére terjednek ki. Az előforduló teológiai tételek csak ott nyernek külön magyarázatot, ahol azokat a fordítás sem világítja meg kellőképpen.

¹⁶ Vallomások. 318.

¹⁷ Ezek jegyzékét l. ZOLNAI: A janzenista Rákóczi, 29–30.

¹⁸ Vallomások. 377.

¹⁹ ZOLNAI i. m. 25.

²⁰ „Sufficiat simplicitati fidei meae te credere et adorare... quod sapientibus absconditum esse voluisti et revelasti parvulis.” Vallomások, 366.

Illustrissime et Reverendissime Domine!

In libro manuscripto mihi tradito ut in ipso observarem si aliqua sint, quae sanctae theologiae aduersent, ea diligentia percurri, quae mihi permessa fuit a multis meis curis et applicationibus, quibus sepe et necessarie distractus fui. Attamen in ipso in primis non sine modica mei edificatione nec sine admiratione obseruavi scribentis excelsam humilitatem, quae basis est omnium uirtutum, et maximam cordis deuotionem, quae religiosis etiam perfectis confusio esse potest. At quantum ad theologicas materias ea, quae sequuntur notauimus.

1. In 1. pagina: *Alij uero peruersitati et fragilitati suae derelicti caderent*. Deus non deserit quemquam, nisi prius deseratur, et relinquit taliter hominem, quin saltem gratiam sufficientem illi tribuat, alias posset peccator de Deo conqueri, quod non sua culpa damnatus, sed quia taliter relictus esset, ut nec haberet posse bene operari et saluari.

2. In pagina 8. *Lumen fidei et peccatum extinguit*, debet hoc explicari, quantum ad meritum aeternae vitae, non quantum ad habitum fidei; quia alias omnis peccator esset infidelis, quod nullus theologorum dicit.

3. Pagina 8. versus finem dicit, quod *mundus regatur a diabolo*, uidet fauere maniheis, ponentibus mundum factum a diabolo, specialiter quantum ad creaturas materiales et sensibiles, et quod consequens ipsum habere dominum et regimen. Mundus ergo a Deo creatore regitur et gubernatur, et solum potest in eo diabolus, quantum ipsi a Deo in punitionem peccati permittitur, iuxta quem sensum dicitur princeps huius mundi et Christi uerba: nunc primatus huius mundi ejicitur foras.¹

4. Indigent meliori explicationi, quae de attritione dicuntur folio 8. abergio. In concilio enim Tridentino sess. 14. sunt haec uerba et „quamuis sine sacramento poenitentiae (loquitur de attritione) ad iustificationem perducere nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in dicto sacramento impetrandam disponit.”²

5. In 5. capite de gratia notandum, quod gratia baptismatis non est³ idem quod gratia sufficiens. Gratia enim baptismi sanctificat animam, quod non facit gratia sufficiens, quae solum dat operari meritoria, et tribuitur a Deo etiam non baptizatis. Sicut gratia preueniens, seu dispositio, non est idem, quod gratia sufficiens, cum illa agat, ista dat solum posse agere.

6. In 6. capite de mortificatione carnis, ubi dicit *cogit eo iugere adhuc infantem*.⁴ Non bene sonat, uidetur enim ad sensum suum uelle inferre, quod Christus maneat, uel solum recipiatur ab eo, qui dignus⁵ ad communicandum accedit, sin autem fugit adhuc infans. Docent tamen communiter theologi, quod sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inequali, vitae uel interitus.⁶

7. In capite 10. numero 3.: *hinc naturali operatione erat formandum corpus in uirginali utero, quod fors concipi poterat, sed uiuificari praeter ordinem naturae obumbrante uirtute Spiritus Sancti*.⁷ Non solum uiuificatus sed et conceptus fuit tali uirtute ut dicitur in symbolo: Conceptus de Spiritu Sancto.

8. Caput de Trinitate debet in multis corrigi, cum multa sint, quae neque in bona theologia, nec in sancta philosophia dici possunt.

9. In capite de creatione tribuitur bonitas Filio, quae tamen tribui debet Spiritui Sancto.⁸

10. In eodem capite notandum est, quod opera Dei ad extra communia sunt omnibus diuinis personis, nec quod hec distinguunt.⁹

11. In eodem capite uidetur¹⁰ sibi contradicere author, cum superius docuerit decretum praedestinationis fieri independenter a meritis nostris, hic autem fieri dependenter et ex praeuisione nostrae cooperationis.

12. Nota in eodem capite, quod creatio sit opus omnipotentiae, gubernium, seu oeconomia sapientiae, conseruatio bonitatis.

¹ Idézet az Újszövetségből: Joh. 12, 30.

² Az idézet a 14. ülés 4. fejezetéből való, de nem szó szerint követi a szöveget.

³ est a kéziratból hiányzik.

⁴ A teológiában használatos kép: Krisztus úgy növekedik a hívő lelkében, mint ahogyan a földön növekedett életében. Aki tehát a megszentelő kegyelem elnyerése után hamarosan bünt követ el, még mint gyermeket kényszeríti menekülésre lelkéből Krisztust.

⁵ aignus a kéziratból hiányzik.

⁶ „sumunt boni . . .” stb. idézet Aquinói Tamás *Lauda Sion* kezdetű himnuszából.

⁷ A fogalmazás nem egészen világos. A tétel nem Krisztus születésére vonatkozik, hanem különválasztja a fiziológiai értelemben vett fogantatás lehetőségét és az „életrekeltést”, a megtermékenyülést.

⁸ Talán félreértése az újszövetségi helynek: „Unus est bonus, Deus.” (Egyedül Isten jó). Mt. 19, 17.

⁹ A Fiú az Atyától öröktől fogva születik, a Szentlélek pedig mindkettőtől öröktől fogva származik. Ezek a „belső eredések”. A Szentháromságnak kifelé irányuló tettei azonban közösek.

¹⁰ A kéziratban *uidet* áll.

13. Item error est, quod animae sensibilibus fuerint primo creatae, et postea suis corporibus infusae, cum istae educantur de potentia materiae. Sola anima rationalis creatur¹¹ a Deo, et in eodem instanti in quo creatur, infunditur corpori.

14. Item nota, quod creatio in¹² instanti, seu in momento, productio uero, sicut et generatio fit in tempore.

15. Item in eodem capite numero 20. quod pisces non fuerunt creati, sed educti de potentia materiae,¹³ et quod creature Dei proprie dicitur coelum et terra, angelus et anima rationalis.

16. In capite 21. pagina 12. dicitur: *nec alia spes cadere poterat in sensum eius*,¹⁴ quod uane dicitur, quia etiam antiqui illi patres legis scriptae habuerunt spem uitae aeternae et futurum Messiam.

17. Dicitur etiam ibi, quod *lex multiplicat peccatum*, dicit autem Paulus ad¹⁵ Philippen- ses 3.¹⁶ „Secundum iustitiam, quae in lege est conuersatus sine querela” et ad Timotheum:¹⁷ „Scimus autem quia¹⁸ bona est lex, si quis ea legitime utatur.” Ergo lex non multiplicat peccatum.

18. In capite 24. de regno Saul obseruanda sunt, quae leguntur numero 3. usque in finem. Non enim spiritus nequam ualeat retrahere Spiritum Sanctum e regibus, siue a nobis, nisi prauitas nostra id efficiat, et Deus permittat. Item non bene sonat illud: *Et spiritu mundi animatum superuiuere*. Nec enim diabolus est anima mundi, nec animat corpus, nec desideria carnis sunt anima nostra.

19. In capite de Incarnatione, pagina 3.: *Hominum precedentia agebat natura*. Natura hominum non agebat hoc, quod Deus in natibus.¹⁹

B)

Iussu Dominationis Vestrae Illustrissimae et Reverendissimae attente legi quodam opus, cui titulus est *Soliloquia in forma meditationum aduentum Domini diebus*. Quia uero fidelis esse debeo sanctae matri ecclesiae, ingenue aperiatur meum sensum, me ipsum ex animo eidem subiciens, ac meliori iudicio. Inueni ergo multas diuisiones a theologis non excogitatas, multas diuinitatis²⁰ interpretationes in sanctis patribus non notatas; plura uniuersaliori theologorum sensui contrarias, quae omnia recensere in infinitum cresceret. Hic tantum pro meo modulo signabo, quae maiori censura digna mihi uidentur.

Et primo, caput primum Concilii.²¹ 2. §. dum ergo haec pagina sequens linea 9. ait: 1. *Sed ea est miseria hominis*. Puto non posse operari sine gratia. Haec non est miseria, sed conditio hominis.

In eadem linea sequenti ait: 2. *Quinimo gratis dat uerissime in baptisate semen omnium gratiarum quibus indiget*. Ista propositio innuit, quod non baptizati nullam habeant gratiam et tamen ex communi doctorum, ut adulti recipiant licite, et fructuose baptismi, requiruntur in eis fides, spes, charitas aliqualis, et odium aliquod peccati, seu penitentia, et ad recipiendum illud cum gratia iustificante requiruntur saltem attritio supernaturalis. Vult enim concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6., quod suscipientes inter dispositiones necessarias ad iustificationem „incipiant diligere Deum tamquam omnis iustitiae fontem, et propterea moueantur aduersus peccata per odium aliquod, et detestationem, hoc est per eam penitentiam, quam ante baptismum agi oportet.” Et ex eo concilio sess. 6. can. 3. „Si quis dixerit, sine preueniente Spiritu Sancti inspiratione atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut penitere posse sicu oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.”

In eadem linea sequitur: 3. *Semen omnium gratiarum, quibus indiget, et hoc in fide consistit*. Haec uerba uolunt, quod baptismi sit causa omnium gratiarum. Non debet hoc sic absolute dici. Primo, quia ex concilio Tridentino „causa iustificationis finalis est gloria Dei et Christi, efficiens uero misericors Deus, qui gratuito obliuit, et sanctificat, meritoria Dominus Noster Jesus Christus, instrumentalis autem sacramentum baptismi.” Quod autem dicit:

¹¹ A kéziratban *creatu*.

¹² *in* a kéziratból kimaradt.

¹³ Utalás az Ószövetségre: „producant aquae reptiliae animae uidentis . . . creauit Deus cete grandia . . . quam produxerant aquae.” Gen. 1, 20.

¹⁴ Az állítás valamelyik ószövetségi személyre vonatkozhat.

¹⁵ *ad* a kéziratból hiányzik.

¹⁶ Az idézet pontos helye: Fil. 3, 6.

¹⁷ Az idézet pontos helye: 1. Tim. 1, 8.

¹⁸ *quia* a kéziratból hiányzik.

¹⁹ Az A jelzésű kézirat itt megszakad.

²⁰ A kéziratban: *diuinitatis*.

²¹ Valószínűleg tévesen másolt szótörredék, a következő *dum ergo* szavak sem illeszkednek a mondat értelmébe.

et hoc in fide consistit. Hoc falsum est, quia ex eodem concilio sess. 6. cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo, nam fides, nisi ad eam spes accedat, et charitas neque unit perfecte cum Christo, neque corporis eius uiuum membrum efficit. Ulterius damnata est haec propositio a Clemente XI. in sua constitutione: „Unigenitus”: „Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum”. Ista propositio est 27.²² in ordine.

In linea 14. ait: 4. *E contra uero, quam primum lumen fidei per peccatum extinguitur.* Ista propositio est contra Tridentinum, quod docet sess. 6. cap. 15.²³ „Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem istis uerbis.” — „Quocumque²⁴ alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti”. Et in propositionibus damnatis ab Alexandro VIII. damnatur et ista, quae est 12. in ordine: „Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; et etiam si uideantur credere, non est fides diuina, sed humana.” Ita proportionaliter discurrendum est de fide, ut per aliam pagellam ponitur in libro.

In sequenti pagina, linea 20. ait: 5. „*Haec est attritio, quae²⁵ sine desiderio uniri tecum, quod primus charitatis gradus est, non occupatur circa²⁶ amouenda obstacula, nec odit peccatum.* Et haec propositio est contra Tridentinum sess. 14. cap. 4. ubi dicitur: „Illam uero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam uel ex turpitudine peccati consideratione, uel ex gehennae et penarum metu communiter concipitur, si uoluntatem peccandi excludat, cum spe ueniae declarat²⁷ non solum non facere hominem hypocritam, et magis, peccatorem, uerum etiam donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsus.” Ulterius non est dicendum quidem, quod — „attritio,²⁸ quae gehennae et penarum metu concipitur, sine dilectione beneuolentiae Dei non est bonus motus supernaturalis”, hec enim est damnata propositio ab Alexandro VIII. 15. „Attamen potest dari aliquis dilectio Dei, et adhuc esset²⁹ talis actus contritio imperfecta, ut potest.” Tota doctrina ibi posita de attritione et affectibus periculosa est, et respectiue nullo modo admittenda. Est³⁰ nimis longum adnotare: Refer etiam ad hoc id, quod ponitur in fine capituli sexti illius libri.

Cap. 3. in pagina secunda prope medium capituli, inito paginae ait: 6. *Triplici modo potest impleri.³¹ Id enim sequitur, quod³² potest timore paenae, ut seruus, spe premiis, ut mercennarius; et in charitate, qua patri obeditur,³³ quia pater est, et aliunde tu uis habere fratres, non seruos. Titubanti passu ambulat, qui ad qualitatem filii non aspirat.* Et propositis attentis praecedentibus in hoc capite et subsequentibus coincidit cum secunda damnata ab Innocentio 12. „In statu vitae contemplativae sive uinitivae amittitur omne motuum interestatum timoris et spei.” Imo etiam cum 6. „In hoc sancto indifferentique statu nolumus amplius salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum, sed eam uolumus uoluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem³⁴ quam ipse uult, quam nos uult uelle propter ipsum.” Tandem Apostolus nos admonet³⁵ cum³⁶ timore, et tremore salutem uestram operamini, unde dicitur est etiam timor sanctorum.

Cap. 9. in §. 2. comparatur doctrina ibi posita cum duobus hic ultimo adnotatis.

In §. 4. linea 11. ait: 7. *Dat tibi Deus sufficientem (gratiam) in baptismo gratis per fidem.* De fide est, quod per baptisma datur gratia sanctificans, per quam deletur prorsus peccatum originale in paruulis et ad huc actualia omnia in adultis quoad culpam et totam penam. Ita ex Florentino et Tridentino. De fide est, quod in baptismo una cum gratia iustificante, dantur etiam habitus supernaturales fidei, spei et charitatis. Ex concilio Viennense sess. 5. can. 5.

In §. 4. pagina sequenti ait: 8. *donec cum Joanne absque desiderio filii substiteris non ingredieris uiam, nec nascetur tibi Saluator, uel si uiam ingressus deficiens scandalizaberis, aut in ea non cucurreris ad unionem, non transfiguraberis in charitatem, nec peruenies ad finem tuum.* Haec propositio patitur multas censuras pontificas. Duas tantum adducere satis. Damnat summus pontifex Clemens XI. in sua constitutione „Unigenitus” 54. in ordine: „Sola charitas est; quae Deo loquitur,³⁷ eam solam Deus audit.” Secunda est posita sub numero 55. „Deus non coronat nisi charitatem, qui currit ex alio impulsu, et ex alio motivo, in uanum currit.”

²² A szövegben a megfelelő sorszám helyett *et ál.*

²³ A kéziratban: *19.*

²⁴ A kéziratban: *quaecum, ue.*

²⁵ A kéziratban: *ua.*

²⁶ A kéziratban *circi.*

²⁷ A kéziratban: *decederet.* Helyesen: *decretat* (sc. sancta synodus).

²⁸ Szó szerinti idézet a VIII. Sándor által kárhoztatott előterjeszésekből.

²⁹ A kéziratban: *esse.*

³⁰ A kéziratban: *et.*

³¹ Sc. *lex.*

³² A kéziratban: *quis.*

³³ A kéziratban: *obedit.*

³⁴ A kéziratban: *eam.*

³⁵ A következő szavak az Újszövetségből idézve: Fil. 2, 12.

³⁶ A kéziratban: *dum.*

³⁷ A kéziratban: *sequitur.*

Cap. 6. in §. 2. linea 2. ait: 9. *Quamuis plurimi sint, qui dicunt, non docuisse exemplis te, Jesu, in conuersatione tua cum hominibus nec preceptum instituisse de mortificatione carnis, nec eam flagellis, ciliciis, uigiliis, jejuniis consistere.* Natiuitas et tota uita Christi fuit mortificatio carnis, non ut eam spiritui subiceret, cum Christus inpeccabilis fuerit, saltem proxime, ut subtiles uolunt,³⁸ adeoque nulla esset uel esse posset rebellio. Attamen passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequimini uestigia eius.³⁹ Cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit, fatigatus ex itinere sedit sic supra fontem.⁴⁰ Demum cum oblatus fuerit, quia ipse uoluit, quid fuit tota eius sanctissima uita, quam passio? Quoties lacrimatus fuerit, quoties iniuriis lacessitur? Et totum hoc pro nobis, sicuti crucifixus etiam pro nobis secundum scripturas, passus et sepultus est.⁴¹ Omnibus autem nobis intimat praedicans de Ninuitarum paenitentia;⁴² et uox diuina clamat: Nisi paenitentiam egeritis, omnes simul peribitis,⁴³ nec sufficit iubere ut nosmetipsos abnegamus, sed uult nos crucem ferre, ut sequamur Cristum.

Infinita sunt alia, §. eodem, pagina sequenti, linea 15. ait: *Qui puri spiritus fuerunt (angeli) sors alia eorum, alia spiritus hominis, qui portio diuinitatis suae est.* Et homines, et angeli sunt portiones diuinitatis methaphorice, non enim diuinitas est diuisibilis.

§. eodem, et pagina, linea uero sequenti ait: 10. *Sed quia corpori alligatus est, ideo peccat cum illo non quia illo circumdatus est, sed quia originali peccato faedatur cum illi unitur; idcirco si uno et altero eliberatur, statim transfertur in Deum suum, et absorbetur in immensitate sua. Spiritus infantis post baptismum morientis exemplum inspirat mihi hanc opinionem, cum egressum saluari nemo dubitet.* Dictio ista multa inuoluit sensui theologorum dissona et immensum esset percurrere. Ne tangamus peccatum angelorum corpus non⁴⁴ habentium, sed percurramus propositionem. Verum quidem est, quod homo peccat, quia corpori alligatus est spiritus, nempe quia homo est. Attamen ex quo sic loquitur tamquam reduplicatiue, ut paragrahus exprimit. Dicendum est, quod causa peccati est duplex, interna et externa. Interna efficiens est sola hominis propria uoluntas, quatenus in suis actionibus liberis non⁴⁵ conformatur legibus, nec rectae rationi sibi ab intellectu representatae, et hoc uel agendo quod prohibuit, uel omittendo quod agendum. Externa uero sunt obiecta, quae sensibus uel intellectui representantur, et ab extrinsecus non mouent sed⁴⁶ alliciunt occasionaliter. Nec exemplum pueri concludit,⁴⁷ qui non⁴⁸ ideo saluetur, quia liber a corpore reduplicatiue, sed quia innocentes sunt ab omni culpa originali et actuali. Ita si fatuus ex utero matris suae, sed baptizatus mille uiueret annis semper fatuum, ita decedens saluaretur, quia Deus constituit dare innocentibus gloriam post mortem. Verum quidem est manere in baptizatis concupiscentiam, uel fomitem, ut ex tridentino sess. 5. can. 5.

Caput 7. sequitur doctrinam praecedentium. Caput 8. in tota pagina loquitur de spiritu Euae, quasi eius anima fuerit creata sicut anima Adae, et altera ab eius anima. Pene tota historia cum reflexionibus⁴⁹ aliena est a textu et Sanctis Patribus. §. 2. quinterno tertio, pagina 2. linea 7. ait: 11. *Disce o homo, quid sis sine charitate, aut quid sine illa praestare potes, quoniam absque illa omnia agis propter te, omnia peccaminosa sunt, quia ad Deum tuum peruenire nequeant.* A sancto Pio V., Gregorio XIII., et ab Urbano VIII. damnata fuit haec propositio Bay 35. in ordine. 1. „Omne quod agit peccator, uel seruus peccati, peccatum est.” 2. Item iidem ibidem damnaueretur Bay 38. „Omnis amor animae creaturae rationalis, aut uitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.” 3. Item iidem damnauerunt ibi eiusdem Bay 40. „In omnibus suis actibus seruit dominantanti cupiditati.” 4. Item Alexander VIII. damnauit hanc propositionem, quae est 11. in ordine. „Omne quod non est ex fide christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.” 5. Item Clemens XI. in constitutione „Unigenitus” damnauit hanc, quae est 45.⁵⁰ „Amore Dei in corde peccatorum regnante non amplius, necesse est, ut in eo regnet carnalis cupiditas, omnesque eius actiones corrumpat.” 6. Item iidem ibidem 48. „Quid aliud esse possumus nisi tenebrae, nisi aberratio, et nisi peccatum sine fidei lumine, sine Christo, sine charitate?” 7. Item iidem ibidem 49. „Vt nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum

³⁸ Joannes Duns Scotus, a „Doctor Subtilis”-re és követőire, a scotistákra vonatkozik.

³⁹ Idézet az Újszövetségből: 1. Petr. 2, 21.

⁴⁰ Utalás az Újszövetségre Joh. 4, 6.

⁴¹ Szó szerinti idézet a niceai hitvallásból. 325.

⁴² Utalás az Újszövetségre: Luc. 11, 32.

⁴³ Idézet: Luc. 13, 5.

⁴⁴ A kéziratból non hiányzik.

⁴⁵ A kéziratból non hiányzik.

⁴⁶ A kéziratban: et.

⁴⁷ A kéziratban: conduit.

⁴⁸ A kéziratban quod áll, non hiányzik.

⁴⁹ A kéziratban: reflexibus.

⁵⁰ A kéziratban: 49.

opus est bonum sine amore Dei." 8. Item iidem ibidem 53. „Sola charitas christiano modo facit actiones christianas per relationem ad Deum, et Jesum Christum. 9. Item ita 54, 55, 57, 58, quae omnes propositiones idem tendunt. 10. Et tandem iidem ibidem 61. „Timor non nisi malum cohibet. Cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore iustitiae non ducitur.”

Cap. 9. §. 3. pagina sequenti ait: 12. *Repraesentabo mihi in persona Virginis animam, per paenitentiam rite peractam inuenit gratiam coram te, tua misericordia et sapientia Domine annuncias ei conceptionem gratiae efficacis per intrinsecam illam consolationem et tranquillitatem animi.* Non est intelligibile, quid ibi ponitur de gratia. Reponit enim, quod quis rite peraget paenitentiam sine gratia efficaci, cum omnium communis theologorum sententia doceat diuisionem gratiae in sufficientem et in efficacem. In sufficientem,⁵¹ cui possumus quidem consentire, et cooperari de facto quidem non cooperemur, et in efficacem, cui defacto consentimus et cooperamur. Quomodo ergo potuit rite peragi penitentia sine gratia efficaci? Quod dicit deinde: *Annuncians ei conceptionem gratiae efficacis per intrinsecam illam consolationem et tranquillitatem animi.* Et tota doctrina huius paragraphi 3. Haec videtur doctrina Janseni, in propositione secunda toties damnata: „Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur”.

§. 4. linea 3. ait: 13. *Et tamen sunt ordinariae viae, non quod bona opera hominis haec mereantur, Dominus enim es, qui absolute operaris secundum uoluntatem tuam.* Cum caeteris de incarnatione Clemens XI. damnauit ubi supra propositio 19. „Gratia nihil aliud est, quam omnipotens eius uoluntas. Hec est idea, quam ipse nobis tradit in omnibus suis scripturis.” Item iidem ibidem damnauit sub numero 22. „Concordia omnipotentis operationis⁵² Dei in corde hominis, cum libero ipsius uoluntatis consensu demonstratur illico nobis in incarnatione uelut in fonte, atque architypo omnium aliarum⁵³ operationum misericordiae, et gratiae, quae omnes ita grauitae atque ita⁵⁴ dependentes a Deo sunt sicut ipsa originalis⁵⁵ operatio.”

Cap. 10. §. 1. pagina 2. linea 9. ait: 14. *Quamuis enim illa (miracula) et Christus fecerit illis, tamen non mundum sed nec Iudeos convertit.* Universaliter est contra euangelium multorum iudeorum asserens conversionem uidentium signa, quae faciebat.

Cap. 19. Diuidit ibi auctor opera ad extra, quae sunt indiuisa in Trinitate, et distributa in hoc paragrapho sunt contra sensum theologorum.

Cap. 21. §. 1. linea 11. ait: 15. *Dele illum de libro uitae⁵⁶ si vis, ne peccet, uel accelera decretorum sapientiae tuae executionem.* Non percipio, quae sit ista deletio de libro uitae, ne peccet, secundum communem acceptionem theologiam libri uitae.

Cap. 24. linea ultima ait: 16. *cooperatus enim est sibi sicut forceps ferrum candens tenet, dum per manum fabri tenetur.* Haec comparatio non exemplificat liberam cooperationem arbitrij humani cum gratia, et haec debet exprimi, ne dicamus per Jansenium, quod homo interiori gratiae non resistit. Dum forceps manui non resistit, sed circumtractatur pro placito artificis.

Caput 25. in fine ait: 17. *Quam digna sunt omnia Deo Israel, qui cor faraonis a te induratum fuisse, et tempora diuisionis ideo dedisti,⁵⁴ ut appareat, non nisi te uolente resisti posse tibi.* Divus Augustinus de Civitate Dei, Liber II. caput 6. quaerit, quare pharao percussus induretur, percussus uero Nabucodonosor ingemuit? Conditione ambo reges, natura ambo homines, causa ambo captium tenebat populum Dei. Et tamen — ait Augustinus — Nabucodonosor post innumeratas impietates flagellatus penituit, et regnum, quod perdidit rursus accepit. Pharao autem ipsius flagellis est durior effectus, et periit. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos? Unus manum Dei sentiens recordatione propriae iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordissimam charitatem pugnavit arbitrio. Haec sunt uerba Augustini. Non ergo debemus intelligere, quod actio illa sit Dei actiue indurantis, sed permissiue. Nec ex hoc debet deduci, quod gratiae interiori non possimus resistere, nisi te uolente. Imo resistentia gratiae tota est ab homine prauo, nihil mali a Deo, nisi permissiue, nisi facere uolumus Deum auctorem peccati ut hominem excusemus.

§. secundus integer eiusdem naturae est cum propositione supraposita.

Ita ergo sentio, saluo semper, et me humiliter subijciens sanctae matri ecclesiae meliori iudicio, et Dominationis Vestrae Illustrissimo et Reuerendissimo e conuentu Sanctae Mariae, Perae, 20. Martij 1719.

P. Prus Franciscus de Taurino prefectus apostolicus
Fratrum Minorum S. Francisci Reformatorum.

⁵¹ TI. in mere sufficientem.

⁵² A kéziratban: *operatis.*

⁵³ A kéziratban atque áll az értelmileg megfelelő és az eredetiben levő *omnium altarum* helyett.

⁵⁴ *grauitae at ue ita* a kéziratból hiányzik.

⁵⁵ A kéziratban: *generalis.*

⁵⁶ A censor itt nem értette Rákóczi hasonlatát és a Titkos Jelenések Könyvében előforduló „Liber vitae”-re gondolt, amely az üdvösségre kiválasztottak neveit tartalmazza. Apoc. 20, 15.

⁵⁷ A kéziratban: *discisti.*

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Uram!

A kéziratot, melyet azért kaptam, hogy vizsgáljam meg, nincsenek-e benne oly tételek melyek a szent teológiának ellentmondanak, oly igyekezettel vizsgáltam át, amilyent sok és hivatalos gondom s elfoglaltságom megengedett. Elsősorban nem kis lelki épülesemre és nem minden csodálkozás nélkül tapasztaltam írójának mély alázatosságát, amely minden erény alapja, és szívének mély áhítatát, amely még a tökéletes szerzetesnek is például szolgálhatna. A teológiával kapcsolatban a következőket jegyzem meg.

1. Az első lapon: *Mások pedig gonoszágukra és gyengeségükre hagyatva elbuknak.* Isten senkit sem hagy el, hacsak el nem hagyja őt valaki, és úgy hagyja csak el az embert, hogy legalább az elégséges kegyelmet megadja neki, különben a bűnös azt vitathatná Istennel szemben, hogy nem vétke miatt kárhozott el, hanem annyira elhagyta őt Isten, hogy nem vihették végbe jócselekedeteket és nem üdvözülhetett.

2. A nyolcadik lapon: *A hit erénye a bűnt is kioltja.* Ezt úgy kellene kifejtteni, hogy csak amennyiben az örök életben kiérdemelt hitről és nem a hit erényéről van szó, mert különben minden bűnös hitetlen volna, ezt pedig egy hittudós sem állítja.

3. A nyolcadik lap vége felé: *A világot a sátnak kormányozza.* Ez úgy látszik, hogy a manicheusok tanításának kedvez, akik úgy tartják, hogy a világot az ördög teremtette, különösen az anyagi és érzékelhető teremtményeket, és következőképp az ördög volna uruk és kormányzójuk is. A világot azonban a teremtő Isten irányítja és kormányozza, és ebben az ördögnek csak akkora szerepe lehet, amekkorát Isten a bűnök büntetésére megenged. Ebben az értelemben nevezük e világ fejedelmének Krisztus szavai szerint: Most vették ki e világ fejedelmé.

4. Bővebb magyarázatra szorulnak a 8. fólió hátán, a tökéletlen bánatról mondott részek. A tridenti zsinat 14. ülésén a következő határozatot hozták: „Jóllehet a bűnbocsánat szentsége nélkül (a tökéletlen bánatról van szó) nem vezethet a megigazuláshoz, de előkészít arra, hogy a nevezett szentségben Isten kegyelmét elnyerjük.”

5. Az 5. fejezetben a kegyelemről meg kell jegyeznünk, hogy a keresztség kegyelme nem azonos a segítő kegyelemmel. A keresztségben nyert kegyelem ui. megszenteli a lelket, amit a segítő kegyelem nem eredményez. Ez csak képessé teszi az embert érdemszerző cselekedetek véghezvitelére, ezt pedig Isten a meg nem kereszteltnek is adja. Ugyanigy a megelőző vagy előkészítő kegyelem sem azonos a segítő kegyelemmel, mivel az előbbi cselekszik, az utóbbi pedig csak képessé tesz az (érdemszerző) cselekvésre.

6. A 6. fejezetben a test sanyargatásáról így szól: (A bűnös) *kényszeríti (Krisztust), hogy meneküljön tőle, még mint csecsemő.* Gyanúsán hangzik, értelme ui. úgy látszik az, hogy Krisztus csak annál az embernél marad vagy csak az fogadhatja be Krisztust, aki méltón járul a szentáldozáshoz. A teológusok közös tanítása szerint azonban „Veszi jó és veszi vétkes, ám gyümölcse vajmi kétes: élet vagy elkarhozás.” (Sik Sándor fordítása.)

7. A 10. fejezetben 3. szám alatt: *Igy természetes tevékenységgel fejlődhetett a test a szűzi méhben, melyet talán foganhatott, de a természet rendjén kívül, a Szentlélek erejének beárnyékolásával kelthetett életre.* Nemszak az életrekeltés, hanem a foganás is a Szentlélek erejével történt, amint a hitvallásban mondjuk: „Foganatott a Szentlélek által.”

8. A Szentháromságról szóló fejezet sok javításra szorul, sok olyan részt találtam benne, amit sem az igaz teológia, sem a szent filozófia nem hagyhat jóvá.

9. A teremtésről szóló fejezetben a jóságot — amit a Szentléleknek tulajdonítunk — a szerző a Fiúnak tulajdonítja.

10. Ehhez a fejezethez megjegyezzük, hogy Istennek kifelé irányuló tettei a három isteni személy közös cselekvése, és nem különböztetjük meg őket a személyek szerint.

11. Ugyanebben a fejezetben ellentmondásba keveredik a szerző. Fentebb azt állította, hogy az előrendelés végzése érdemeinktől független, itt pedig azt állítja, hogy együttműködésünktől függ és annak előrelátásával történik.

12. Megjegyzem még ugyanehhez a fejezethez, hogy a teremtés a mindenhatóság műve, a kormányzás vagy gondoskodás a bölcsességé, a fenntartás pedig a jóságé.

13. Ugyancsak téves, hogy az érzékelő lények lelke előbb teremtődött és csak azután önti Isten a testbe a kész lelket, mivel azok az anyag által adott lehetőségekből valók. — Egyedül az emberi lelket teremt Isten és teremtésének pillanatában a testbe is önti.

14. Ugyancsak megjegyzendő, hogy a teremtés azonnal, egy pillanat alatt, a létesítés azonban mint a születés is időben történik.

15. Ugyanebben a fejezetben a 2. sz. alatt azt állítja a szerző, hogy a halakat nem teremtette Isten, hanem csak az anyag által adott lehetőségekből valók, és hogy sajátos értelemben véve Isten teremtményeinek az eget, a földet, az angyalokat és az emberi lelket mondhatjuk.

16. A 21. fejezetben a 12. oldalon találjuk: *más reménység nem juthatott eszükbe...* Ez hibás, mert hiszen már az írott törvény régi atyái is elnyerték az örök élet reményét és az eljövendő messiást.

17. Ugyanitt az áll, hogy a törvény megsokasítja a vétket. Így szól azonban Szent Pál a Filippiekhez írt levél 3. fejezetében: „A törvényhez szabott igaz életben kifogástalan voltam”; és Timoteushoz így szól: „Mi tudjuk, hogy jó a törvény, ha helyesen tartja meg valaki.” A törvény tehát nem sokasítja a bűnöket.

18. A Saul királyságáról szóló 24. fejezethez figyelembe kell venni azokat, amik a 3. sz. alatt állnak. A gonosz lélek ugyanis nem tudja megvonni a Szentlelket a királyoktól vagy tőlünk, hacsak nem gonoszságunk eredményezi és Isten megengedi. Hasonlóképpen nem jól hangzik a következő kijelentés: *e világ lelkétől lelkesítve élnek tovább*. Ugyanis nem a sátán a világ lelke, nem hathatja át lélekkel a testet és a test kívánságai nem azonosak a mi lelkünkkel.

19. A megtestesülésről szóló fejezetben a 3. oldalon: *Az említett dolgokat az emberi természet cselekszi*. Az emberi természet nem tesz olyant, amit Isten...

B)

Nagyméltóságú és főtisztelendő uraságod parancsára elolvastam a művet, melynek címe *Párbeszéd Istennel elmékedések formájában az Ur jövetelének napjain*. Mivel hűséggel tartozom anyaszentegyházamnak, kiváló figyelemmel tanulmányoztam át az írást, teljes lélekből alávetvén magam az egyház és a nálamnál bölcsőbb férfiak ítéletének. Sok olyan részt találtam, ami a teológusok gondolkodásával nem fér össze, az istenségnek sok olyan kifejtésére leltem, amely a szentatyáknál nem szerepel, még több olyanra, ami a teológusok általánosabb véleménye ellen szól; mindezeket vég nélkül lehetne felsorolni. Szerénységem itt csak azokat jelöli meg, melyek — véleményem szerint — súlyosabb kárhoztatást érdemelnek.

Először: Első fejezet, 2. §. Ezen a lapon a kilencedik sorban így szól: *Ez az ember nyomorúsága, ti. — úgy vélem ez arra vonatkozik, hogy nem tud cselekedni kegyelem nélkül*. Ez azonban nem nyomorúsága, hanem adottsága az embernek.

Ugyanezen a lapon a következő sorban ezt mondja: *A keresztségben valóban ingyen adja (Isten) minden kegyelem csíráját, amire csak rászorulunk*. Ez a kijelentés azt állítja, hogy a meg nem kereszteltek semmiféle kegyelemben sem részesülnek, márpedig a hittudósok egyöntetű tanítása szerint ahhoz, hogy a felnőttek megengedetten és gyümölcsözőben megkeresztelkedjenek, szükséges bizonyos hit, remény és szeretet és a bűn valamelyes gyűlölete vagy bűnbánat. Ahhoz, hogy a megszentelő kegyelmet is megadja legalább természetfölötti tökéletlen bánat szükséges. A tridenti zsinat ugyanis azt akarja (6. ülés, 6. fejezet), hogy a keresztség felvevői a megigazuláshoz szükséges feltételek között „kezdjék szeretni Istent, mint minden igazság forrását és ezért a bűnnel szemben bizonyos gyűlöletre és útalatra indíttassanak az által a bűnbánat által, amelyet a keresztség előtt kell tartani.” Ugyanezen zsinat 6. ülésének 3. kánonja szerint: „Ha bárki azt mondaná, hogy a Szentlélek előzetes inspirációja és segítsége nélkül az ember hinni, remélni, szeretni és bűnbánatot tartani képes, úgy hogy azáltal a megigazulás kegyelmében részesüljön, az legyen kiközösítve.”

3. Ugyanebben a sorban következnek: *... minden szükséges kegyelem csírája, és ez a hitben áll*. Ezek a szavak azt akarják mondani, hogy a keresztség minden kegyelem oka. Ez nem mondható kizárólagos értelemben. Először, mert a tridenti zsinat szerint „a megigazulás cél-oka Isten és Krisztus dicsősége, létesítő oka a könyörületes Isten, aki ingyen megmos és megszentel, kiérdemlő oka a mi urunk Jézus Krisztus, eszközlő-oka pedig a keresztség szentsége.” Itt azonban azt olvassuk: *ez a hitben áll*. Ez téves, mivel ugyanezen zsinat 6. ülése szerint mindezt a bűnök bocsánatával együtt elnyerjük, mert a hit, ha remény és szeretet nem járul hozzá, nem egyesít tökéletesen Krisztussal és nem tesz az ő teste élő tagjaivá. Ezt a tételt legutóbb XI. Kelemen pápa ítélte el Unigenitus kezdetű konstitúciójában: „A hit az első kegyelem és minden más kegyelemnek forrása.” Ez a tétel sorban a 27.

4. A 14. sorban így szól: *Ellenkezőleg pedig a hit jényét a bűn azonnal kioltja*. Ez ellentétben áll a tridenti zsinattal, mely a 6. ülés 15. kánonjában azt tanítja, hogy „minden halálos bűn által elvész a kegyelem, de nem a hit, ezekkel a szavakkal”. „Bármely más halálos bűn által a hit ugyan nem vész el, de az elnyert megszentelő kegyelem elvész.” A VIII. Sándortól elítélt tételek között az is szerepel, mely sorrendben a 12.: „Mivel a nagy bűnösekben teljesen hiányzik a szeretet, hiányzik belőlük a hit is, és még ha úgy is látszanék mintha hinnének, ez nem lehet isteni, hanem csak emberi hit.” Így részletesen kell tárgyalni a hitről, minthogy még más oldalon is szól róla a könyv.

5. A következő oldal 20. sorában: *Ez a tökéletlen bánat, amely a veled való egyesülés vágya nélkül — mely a szeretet felső joga — nem igyekszik az akadályokat elmozdítani és nem gyűlöti a bűnt*. Ez a tétel is szemben áll a tridentinum 14. ülésének 4. fejezetével, amely így szól: „A tökéletlen bánat pedig, amelyet atritionak neveznek, mert általában vagy a bűnök útálatos voltának megfontolásából, vagy a pokol és a büntetések félelméből fakad — ha a bűnt nem akarja és a bocsánatot reméli, abban az esetben (a szent zsinat) kinyilvánítja: nemcsak hogy

nem tesz álszentté és nagyobb bűnössé, hanem ez az atricio Isten igaz ajándéka és a Szentlélek indítása." Továbbá nem mondható, hogy az „atricio, amely a pokoltól és a büntetéstől való félelemből forrásozik, a jószág Isten szeretete nélkül való, nem jó természetfölötti indulat" — ezt a tételt ui. VIII. Sándor elítélte a 15. sz. alatt. „Mert ha még hozzájárulna is az Istennek bizonyos szeretete, az ilyen indulat is csak tökéletlen bánat volna, mint ahogy az ilyen előfordulhat." A tökéletlen bánatról szóló, a szerző által kifejtett egész tanítás az érzelmekre nézve veszélyes és ezért semmiképpen sem engedhető meg. Nagyon soká tartana mindent megjegyezni. Vö. még azokkal, melyek e könyv 6. fejezetének végén állnak.

6. A 3. fejezet közepetáján, a második lap elején így szól: (A törvényt) *háromféle módon lehet teljesíteni. Lehet ugyanis a büntetés félelemből mint a szolga; a bér reményiségében mint a napszámos; és szeretetből, ahogyan az atyának engedelmeskedik a fiú, mivel hogy az atya, — hiszen te (Istenem) testvéreket akarsz és nem szolgákat. Tétova léptekkel halad, aki a fiúságra nem törekszik.* Figyelembe véve az előző, az ebben a fejezetben levő és a következő tanítást, ezek egybeesnek az Ince által elítélt 12. tétellel: „A szemlélődő vagy az (Istennel) egyesült élet állapotában elvész minden olyan indítás, amely a félelemből vagy a reményből fakad." Sőt a 6. tételben is: „Ebben a szent és közömbös állapotban nem akarjuk már az üdvösséget, mint saját üdvünket, mint örök megszabadulásunkat, mint érdemeinknek bérét, mint legnagyobb érdekünket, hanem úgy akarjuk az üdvösséget teljes akarattal, mint Isten dicsőségét és tetszését, mint oly dolgot, amelyet Ő akar, amelyet akar, hogy mi akarjuk érte." Pál is int bennünket, hogy félelemmel és rettegéssel munkáljuk lelkünk üdvösségét, ezért mondják, hogy a szentek is félnék.

A 9. fejezet 2. §-ban összehasonlítja az itt előadott tanítást a két utolsó itt megjelölt tétellel.

7. A 4. §-ban, a 11. lapon így szól: *Isten ingyenesen elengedő kegyelmet ad neked a hit által a keresztségben.* Hittétel, hogy a keresztségben nyerjük a megszentelő kegyelmet, amely a gyermekekben az eredeti bűnt tökéletesen eltörli és a felnőttekben az összes személyes bűnt is: a bűn terhét és a büntetés adósságát. Ez a firenzei és a tridenti zsinat tanítása. Hittétel, hogy a keresztségben a megszentelő kegyelemmel együtt elnyerjük a hit, remény és szeretet természetfölötti erényét — a bécsi zsinat szerint (5. ülés, 5. kánon).

8. A 4. §-ban a következő lapon találjuk: *Amíg Jánossal a fiúság vágya nélkül vagy, nem lépsz rá az útra és nem születik meg neked az üdvözítő, vagy ha az úton elindulva elfáradsz és megbotránkoszol, vagy nem érsz el az egyesülésig, akkor nem alakulsz át a szeretetben és nem jutsz el céldhoz.* Ez a tétel sok pápai határozattal áll ellentétben. Elég lesz, ha kettőt idézünk. XI. Kelemen Unigenitus kezdetű konstitúciójában kárhoztatja: „Egyedül szeretet az, ami Istenhez szól, egyedül erre hallgat Isten." A második az 55. sz. alatt találjuk: „Isten csak a szeretetet jutalmazza, aki más indításból és más indítékból fut, hiába fut."

9. A 6. fejezetben, 2. § 2. sorában így szól: *Sokan vannak, akik azt mondják, hogy te, Jézusom az emberekkel való érintkezésed idején saját példáddal nem tanítottad a test sanyargatását és parancsot sem adtál rá, és ez (a test sanyargatása) nem az ostorozásból, ciliciumból, virrasztásból és böjtölésből áll.* Krisztus születése és egész élete a test sanyargatása volt, nem azért, hogy azt a léleknek alávesse, mivel Krisztus nem vétkezhetett — legalábbis ténylegesen, mint a scotisták állítják — és így nem támadhatott fel benne rendetlen kívánság. Mégis szenvedett értünk, példát hagyva nekünk, hogy az ő nyomdokaiban járjunk, midőn negyven napon és negyven éjszakán át böjtölt és azután megéhezett, az úttól elfáradva a forrás mellé telepedett, s végül mikor feláldoztatott, mert ő maga akarta; mi volt az egész élete, ha nem szenvedés? Hányszor könnyezett, hányszor sértették meg jogtalanul? S mindezt érettünk, mint ahogyan érettünk feszítettet kerestre az írás szerint, meghalt és eltemettetett. S mindnyájunknak lelkébe véste, mikor Ninive lakóinak bűntudatáról szólt: Ha bűnbánatot nem tartotok, mindnyájan hasonlóképpen pusztultok el. Nem elégedett meg azzal, hogy megparancsolta, hogy tagadjuk meg magunkat, hanem azt akarta, hogy hordozzuk keresztünkét és kövessük őt.

Számtalan más kifogásolható helyet találunk. Ugyanabban a §-ban, a következő lapon, a 15. sorban mondja: *Más sorsuk volt azoknak, akik tiszta lelkek (angyalok) voltak és más az emberi léleknek, amely az istenség részecskéje.* Metaforikusan az emberek is és az angyalok is az istenség részecskéi, de csak metaforikusan, mert az istenség nem osztható.

10. Ugyanebben a §-ban és u. azon az oldalon, de a következő sorban találjuk: *Mivel össze van kötve a testtel, azért vele együtt vétkezik, nem azért mert körül van vele véve, hanem mert amikor vele egyesül, az eredeti bűn beszennyezi; ezért, ha a testtől és az eredeti bűntől megszabadul, azonnal Istenbe emeltetik és Isten felszívja őt mérhetetlenségébe.* A keresztség felvétele után (közvetlen) meghalt gyermek példája sugallja nekem ezt a véleményt, hiszen senki sem vonja kétségbe, hogy az ilyen üdvözülni. Ez az állítás a teológusok véleményének nagyon sokban ellentmond, hosszadalmas volna, ha mindet sorravennénk. Ne is beszéljünk a testetlen angyalok vétkeiről, hanem vegyük sorra az egyes állításokat. Igaz ugyan, hogy az ember vétkezik, mert a lélek a testhez van kötve, azaz mert ember. De mégsem lehet erről kizárólagos jelleggel beszélni, mint

azt a fenti szakasz teszi. Azt kell mondani, hogy a bűn oka kettős: külső és belső. A belső ok létrehozója csupán az ember saját akarata, már amennyiben tetteiben nem alkalmazkodik a törvényhez és az értelemről elébetárt helyes lelkiismereti ítélethez, és megteszi a tilosat, vagy elmulasztja, amit tennie kellene. A külső ok pedig nem más, mint azok a tárgyak, melyek az értelem és az érzékek előtt megjelennek és kívülről — ha nem is indítanak, de esetleg, alkalomadtán csalogatnak a bűnre. A (közvetlenül a keresztelés után meghalt) gyermek példája sem állja meg a helyét, aki nem azért üdvözülni, mert kiemelkedő értelemben véve megszabadult a testtől, hanem mert mentes az eredeti és minden személyes büntől. Így ha a születésétől fogva bolond ember megkeresztelve ezer évig is élne és így halna meg, üdvözülni, mivel Isten az ártatlanokat haláluk után örök dicsőségben részesíti. Igaz azonban, hogy megmarad a megkereszteltekben a rendetlen kívánság vagy indíték, amint ezt a tridenti zsinat 5. ülésének 5. kánonja tanítja.

A 7. fejezet az előbbi fejezetek tanítását követi.

A nyolcadik fejezetben egész lápon át úgy beszél Éva lelkéről, mintha az ő lelke is (úgy) teremtetett volna mint Adámé és kettejük lelke különbözne. Ez az egész történet a hozzáfűzött elmélkedésekkel együtt távol áll a szent szövegtől és az atyák véleményétől. 11. 2. § 3. quinterónójának 2. lapján, a 7. sorban így szól: *Tanuld meg ó ember, hogy mi vagy szeretet nélkül, vagy mivé lehetnél nélküle, mert szeretet nélkül mindent önmagadért teszel, és mindez bűnös, mert Istenedhez nem ér el.* V. Szent Pius, XIII. Gergely és VIII. Orbán elítélte Bajusnak ezt a tételét, amely sorrendben a 35. sz. 1. „Mindaz bűn, amit a bűnös vagy a bűn szolgája tesz.” 2. Ugyanott kárhoztatja Bajus 38. tételét. „Az eszes teremtmény (ember, angyal) lelkének minden szeretet-aktusa nem más, mint vagy vétkes vágyakozás, amellyel a világot szereti, vagy pedig az a dicséretes szeretet, amellyel a Szentlélek által Istent szereti.” 3. Ugyanitt elítéli Bajus 40. tételét: „A bűnös minden tetteiben a fölötte uralkodó bűnös vágnak szolgál.” VIII. Sándor ítéli el azt a tételt, amely sorrendben a 11.: „Mindaz bűn, ami nem a szeretet által működő természet-főlötti keresztény hitből származik.” 5. XI. Kelemen kárhoztatja Unigenitus kezdetű konstitúciójában azt a tételt, amely sorrendben a 45.: „Mivel a bűnös lelkében az Isten szeretete már nem uralkodik, szükségképpen a testi vágy veszi át az uralmat és minden tettet megront.” 6. Ugyanott a 98. sz.: „Krisztus és a szeretet nélkül mi lehetnénk egyéb mint sötétség, tévelygés és bűn?” 7. Ugyanott a 49.: „Amint nincs bűn az önszeretet nélkül, ugyanúgy egy cselekedet sem jó Isten szeretete nélkül.” 8. Ugyanott az 53.: „Csak a keresztény szeretet vihet végbe Istenedhez és Krisztushoz méltó keresztény tetteket.” 9. Hasonlóan az 54., 55., 57. és 58. sz. tétel; mindezen állítások ugyanazt célozzák. 10. Végül ugyanitt a 61. számú: „A félelem csak a rosszat tartja távol, a szív pedig mindaddig a bűnnek szolgál, amíg az igazság szeretete nem vezérli.”

12. A 9. fejezetben, a 3. §-ban, a következő oldalon ez áll: „*Elképzelem a Szűz személyében a lelket. A szabályosan végrehajtott bűnbánat által kegyelmet talált előttem, irgalmasságból és ölt-csessegből kinyilvánítottad neki Uram a hatékony kegyelem elnyerését a léleknek egy bizonyos belső vigasztalása és nyugalma által.*” Nem érthető, hogy mit mond itt a kegyelemről. Feltételezi ugyanis, hogy valaki a hatékony kegyelem nélkül szabályos bűnbánatot tud tartani, márpedig a teológusok egyöntetű véleménye szerint a kegyelmet felosztjuk elégséges és hatékony kegyelemre; elégségesre, amibe bele tudunk egyezni és amellyel együtt tudunk működni, valójában azonban nem működünk vele együtt, — és hatékonyra, amibe valóban bele is egyezünk és együtt működünk vele. Hogyan lehetne tehát szabályos bűnbánatot tartani a hatékony kegyelem nélkül? Azután mondja: *kinyilvánítottad neki Uram a hatékony kegyelem elnyerését a léleknek egy bizonyos belső vigasztalásá s nyugalma által.* . . . stb., valamint az egész harmadik paragrafus tanítása. Ez úgy látszik, hogy Jansen tétele, mely a 2. előterjesztésben kárhoztatást nyert. „A bűnbeesés utáni állapotban a belső kegyelemnek sohasem állhatnak ellen.”

13. A 14. §-ban, a 3. sorban így szól: *Mégis, szokott utak ezek, nem mintha az ember jöttetei ezt érdemlenék, de Te vagy az Ur, aki jüggetenül, akaratom szerint cselekszel.* A megtestesülésről előterjesztett más tettekkel együtt elítélte ezt XI. Kelemen a 19. pontban: „A kegyelem semmi más, mint Isten mindenható akarata. Ez az a tan, amelyet ő maga hagyott ránk az egész szentírásban.” Ugyanott, a 22. sz. alatt elítéli a következő tételt: „A mindenható Isten működésének egyetértése az emberi szívben a szabad akarattal, itt, a megtestesülésben mintegy forrásban és az irgalmasság és kegyelem minden más cselekedetének őstípusában mutatkozik meg. Mindez annyira ingyenesen és Istentől függően adódik, mint maga az eredeti cselekvés.”

14. A 10. fejezet 1. §-ában, a 2. lap 9. sorában mondja: *Bár Krisztus csodákat vitt végbe előttünk, mrgsem térítette meg a világot és a zsidókat.* Ez teljesen ellentétben áll az evangéliummal, mely szerint a zsidók közül sokan — látván a jeleket, melyeket művelt — megtértek.

A 19. fejezetben a szerző felosztja Isten kifelé irányuló cselekvéseit (amelyek a Szentháromságban osztatlanok) ebben a fejezetben azonban — a teológusok véleményével ellentétben osztottak.

15. A 21. fejezetben, az 1. § 11. sorában találjuk: *Ha akarod, töröld ki őt az élet könyvéből,*

hogy ne vétkezzen, vagy gyorsítsd meg bölcsességed végzéseinek végrehajtását. Nem értem, mit jelentens ez „az élet könyvéből való kitörlés”, hogy ne vétkezzen, a hittudósoknak az élet könyvéről alkotott általános felfogásával szemben.

16. A 24. fejezetben, az utolsó sorban így szól: *Együttműködött veled, mint ahogyan a csipővas a tűzes vasat tartja, miatt a kovács a kezében fogja.* Ez a hasonlat nem példázza az emberi akarat szab együttműködését a kegyelemmel. Azt akarja kifejezni — amit Janseniussal nem állítunk — hogy az ember a belső kegyelemnek nem állhat ellen, mint ahogyan a csipővas a kéznek nem áll ellen, hanem azt a mester kedvére kezeli.

17. A 25. fejezet vége felé mondja: *Mily méltó mindez Izrael Istenéhez, aki a járaónak szívét megkeményítetted és az elhatározás idejét azért adtad, hogy kinyilvánuljon, hogy csak a Te akaratodból állhat neked ellen.* Szent Ágoston Az Isten országáról, II. könyvének 6. fejezetében azt kutatja, hogy „a csapásokkal sújtott fáraó szíve miért keményedett meg, a megpróbált Nabukodonozor pedig miért tért meg. Állapotokra nézve mindketten királyok, természetükre nézve emberek, az ok pedig mindkettőjüknél az volt, hogy fogságban tartották a zsidókat. És mégis — mondja Ágoston — a számtalan gonoszsága miatt büntetett Nabukodonozor bűnbánatot tartott és elveszett javait visszanyerte. A fáraó pedig a csapásoktól csak megátalkodottabb lett és elveszett. Mi tette hát végüket ily különbözővé? Az egyik Isten kezét érezve és saját gonoszságaira emlékezve megtért, a másik pedig szabad akarattal ellenállt Isten irgalmas szeretetének.” Így szól Ágoston. Nem úgy kell tehát értenünk, hogy Isten okozója, hanem csak megengedője volt a szív megkeményedésének. Ebből nem lehet levezetni azt, hogy a belső kegyelemnek csak úgy lehet ellenállni, ha Isten akarja. Sőt a kegyelemnek való ellenállás teljesen az emberi gonoszságból való, Istentől semmi rossz sem származik, csak megengedőleg; különben Istent tennénk a bűn szerzőjévé azért, hogy az embert felmentsük.

A második §. teljesen hasonló a fent tárgyalt tétellel.

Ez tehát a véleményem, érvényt hagyva és magamat mindig alávetve az anyaszentegyház jobb ítéletének és főmértőiségű és főtiszteletendő Uraságodnak. Perában, a Szent Szűzről nevezett szerzetházban 1719, március 20-án.

Taurinói Prus Ferenc atya, Szent Ferenc megreformált kisebb testvéreinek apostoli prefektusa.

Rudo Brtáň

ADALÉK A SZLOVÁK ÉS MAGYAR NÉPIES MŰDAL TÖRTÉNETÉHEZ

A szlovák nép- és népies műdalok a XVIII. század második feléig az alkalmi és főleg a vallásos dalokon kívül igen ritkán jelentek meg nyomtatásban, s a XVIII. század közepéig mindössze vagy három jelentékeny, kézzel írt énekeskönyvünk van, de ezek is gyakran csak a melódiákat tartalmazzák szűkszavú verskezdetekkel. A legrégebbek közé tartozik a Pesten található úgynevezett Vietóris- vagy Eszterházy-kódex, amelyet általában a XVII. század végére kelteztek, s ahol együtt találjuk a táncokat, a dalok melódiáit, valamint a melódiákat verskezdetekkel, mégpedig magyar, román, német, lengyel és szlovák melódiákat (dalokat is, szövegeket is) együtt, miközben a kódex főrepertoárját még a szlovák (cseh) vallásos énekek alkotják. A másik jelentős gyűjtemény az úgynevezett Szirmay-Ketzer Anna kódex, amelyet eddig tévesen tettek az 1623—1630. évek közé, később a XVII. század második felébe (1673—1680), de a zenészek és irodalomtörténészek legújabb kutatása ezt a gyűjteményt csak a XVIII. század első felébe helyezi (1723—1730?). 77 szlovák verskezdetet találunk itt, amelyek között nemcsak a melódiák, hanem a szövegek szempontjából is nagyobb számban találunk lengyel, részben magyar dalokat, közöttük az úgynevezett Kővári táncot is. Nem kételkedünk benne, hogy a gazdag pesti gyűjtemények még egy egész sor szlovák népdalt, münépdalt, vagy világi és egyházi műdalt tartalmaznak. Másrészt mi is tudunk aránylag gazdag magyar népdal-, népies dal- és világi, egyes esetekben egyházi műdal előfordulásról néhány kéziratot gyűjteményben a XVIII. század közepétől a XIX. század közepéig. Ezek a dalok kiegészítik a bilingvizmus problematikáját, amellyel Rimay Jánosnál, a vele barátságban levő Balassi Bálintnál, Madách Gáspárnál és másoknál találkoztunk.

Ebben a cikkünkben a harmadik jelentős, különböző dalokat tartalmazó gyűjteményt szeretnők bemutatni, amely főleg az 1759—60-as évekből származik, de vannak benne újabb, XIX. század eleji bejegyzések is. Arról a gyűjteményről van szó, amelynek a gyökerei Pest megyébe, Maglódra nyúlnak vissza; szerzője Lányi János nemesember, akinek az ősei állítólag Sárosból származnak, s akinek az apja már a XVIII. század negyvenes éveiben szabómester